

מדות והליכות בראי הפרשה

מדות טיש

פרשת
נצביםמבית
שבת טיש

נושא השבוע: תשובה

תדפיס
מחזור הספר "מדות טיש"
שיצא לאור בעזרת השם
על פרשות השבוע
עם המדורים הקבועים
והאחרים

מדגש מהות המדה

ברב רחמי וחסדיו, נתן לנו בורא העולם מתנה גדולה ושמה "תשובה", אשר נבראה עוד בטרם יצירת העולם, כדי לפתח פתח לחוזרים בתשובה המבקשים לשוב ולהתקרב באהבה לאבינו שבשמים. התשובה היא מצות עשה מן התורה, כפי שנאמר בפשטנו: "ושבת עדיה" אלקיך ושמעת בקלו ככל אשר-אנכי מצוה היום", וכן יש מצוה להתנדות על-החטאים שנאמר "והתנדו את-חטאתם אשר עשו". יום מיוחד בשנה לעשיית התשובה, הוא יום הכפרים, שנאמר "כִּי-בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְהַרְוֶה אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תְּטַהֲרוּ", והוא יום גמור התשובה שנעשתה בימי חזק אלו ונעשרת ימי תשובה. עקר התשובה היא תשובה בלב על-העבר, ודין על החטאים והמעשים השליליים, ומבזה לעתיד שלא לשוב לנסות עוד. וכן כתב הרמב"ם: "ויזהר היא התשובה? שיעזב החוטא חטאו ויסירו מפחשבתו, ויגמור בלבד שלא יעשה עוד, שנאמר 'עזב רשע דרכו'. וכן יתנחם על-שעבר, שנאמר 'כִּי-אַחֲרֵי שֹׁבֵי נַחֲמֵת'. ויעיד עליו ידע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם. וצריך להתנדות בשפתי וליומר ענינות אלו שגמר בלבד". בנוסף, מתקפרים עונותיו של-האדם על-ידי כפרה של יסורים הבאים עליו או סגופים ותעניות, ודעת חלק מהראשונים הוא חייב על-האדם לסגף את עצמו, אלא שכתב רבנו הצדיקים, שבידורות האחרונים באה חלשה לעולם, ולכן אין לאדם לענות את-גופו, אלא להתנער בכל-לבד על העבר, ולקבל על-עצמו שלא לחטא עוד, ונעשה מעשים טובים לתקון החטא, ושב ורפא לו.

בני, שמע לעצתי!

אהבתך בני, שוב נא בתשובה.

לאהבה אתה אלקיך ליראה אותה.

לעשה זאת בני והנצל ושנוב לאברה.

זכר בוראך אשר בראה.

רוח ונונים חסר מקרבה, בכל דרכיך דעהו.

(רבנו אלעזר מגרמייזא בעל 'הרוקח', והשורות נוספות שמו)

משבח

מאמר פתיחה

חז"ל מספרים, שאחר שנענש אדם הראשון במיתה מפני שאכל מעץ הדעת, ישב בתענית במשך מאה ושלשים שנה. שאל אדם את בנו קין: "מה נעשה בדינה אחרי שהרגת את אחיך הבל?" השיב לו קין: "עשיתי תשובה והקפ"ה סלח לי". התחיל אדם להכות על-פניו ואמר: "כך היא כחה של תשובה? ואני לא ידעתי! מיד עמד ואמר 'מזמור שיר ליום השבת'". והדברים מפליאים עד-מאד. עוסק אדם הראשון בתשובה שלמה במשך מאה ושלשים שנה בצופות, ולאחר כל זאת הוא מגלה את סוד התשובה. ומה מגלה לו זאת? אדם שעבר על העברה החמורה של רציחה, והוא עומד ואומר מזמור שיר ליום השבת? אלא שיוכל אדם להתעורר לתשובה על עברה חמורה, יותר מאשר על עברה קלה. קין הרגיש שגדול עונו מנשא, וידע שעשה דבר נורא, עד שאין לו זכות קיום בעולם הזה, ולכן הרגיש צורך פנימי להתחנן לפני הקב"ה, עד שסלח לו אחר התשובה שעשה. אולם אדם הראשון, שחטאו היה קטן מאד לעמת החטא הגדול של קין, לא עמד על כח התשובה, עד שקין גלה לו זאת. הוא לא עמד על סוד התשובה, מפני שחשב שמי שחטא ועבר על דבר הקב"ה, צריך לעזוב את העולם הזה ואין לו שום עצה ותבונה, אף באשר פגש את קין ושמע ממנו שהקב"ה סלח לו, הבין פתאום שכח התשובה הוא מתנה גדולה שהקב"ה נתן לבני האדם, וסדר התשובה אינו דוקא על-ידי סגופים ותעניות שאין בכח האדם לסבל אותם, אלא על-ידי התקרבות אל-הקב"ה ותקון המעשים בעולם הזה. ומדוע נעמד אדם ואמר מזמור שיר ליום השבת, והרי לכאורה אין קשר בין השבת לבין התשובה? אלא שאדם דאג שמה חסר משהו בבריאה אם אין אפשרות של תשובה בעולם הזה, אולם כששמע מקין שכל-אדם יכול לחזור בתשובה על-מעשיו ולהתקרב לקב"ה, עמד ואמר "מזמור שיר ליום השבת", כי הבין שהעולם משלם ביותר יחד עם המתנה הגדולה של התשובה, אותה אנו צריכים לנצל בכל-רגע, ובפרט בימים אלו שהם ימי תשובה.

ה"דברי חיים" מצנו, ספר פעם, כיצד היה רבי וזשא מאניפולי עורף את סדר התשובה שלו. ישב רבי וזשא ואמר: "רבונו של-עולם! וזשא חטא לפניך וצער אותך, אבל וזשא רוצה לחזור בתשובה והוא מבטיח שלא לצער אותך יותר". לאחר מספר רגעים, החל רבי וזשא שוב לבכות ואמר: "אבל הרי גם בשנה שעברה אמר וזשא שהוא יעשה תשובה, ועדין לא שב". אף לאחר רגעים מספר שוב התחיל ואמר: "אבל הפעם וזשא באמת מבטיח שיעשה תשובה". שוב פרץ בבכי ואמר: "אבל גם בשנה שעברה, וזשא הבטיח לה שבאמת יעשה תשובה, ולא עשה כן". בסוף נענה רבי וזשא ואמר: "אבל עכשו וזשא מבטיח לה באמת לאמתה, שיעשה תשובה", ופרץ בבכי מלבד הטהור. כשספר זאת ה"דברי חיים" לחסידיו, אמר להם: "לכאורה אפשר לתמוה על סדר התשובה של רבי וזשא. ראשית, וכי ענהו יתרה היתה בו שכל זמן אומר שאזשא חטא והוא צריך לחזור בתשובה, והאם באמת תשובתו לא היתה טובה?" "אלא", המשיך ה"דברי חיים" להסביר, "רבי וזשא היה מתעלה כל-שנה ועולה במדרגות גדולות בעבודת השם, וכשהיה מגיע לשנה שלאחר מכן, היה רואה שהעבודה שלו בשנה שלפני כן לא היתה במדרגה גבוהה כמו בשנה זו, והיה מביט על התשובה שלו כמו שאדם מביט בעמודו על הר גבוה אל עבר עמק נמוך, ולכן חזר ונעשה תשובה מחדש במדרגה גבוהה יותר מהשנה שעברה". ובכך למד אותנו רבי וזשא את דרך התשובה. ראשית להפיר בחטא, אבל יחד עם זאת להפיר ברחמי הגדולים של-הקב"ה ובחסדיו המרפאים, ולהבטיח לו באמת ובתמים שאנחנו רוצים לחזור בתשובה אמיתית ולהתקרב אליו, וגם אם הבטחנו ושוב חטאנו, אין לנו להשבר, אלא לדעת שהקב"ה הוא רחום וחנון וגם אם אנו חוטאים וחוזרים וטועים, תמיד ידו פתוחה לקבל שבים.

נמשל

למה הדבר דומה

וכל גופו רועד מקור חודר עצמות. בשארית כחותיה בוססה האם תחת גשם זלעפות אל הנהר שמוחוץ לעיר. פחד וחלחלה אחזו בה, כאשר ראתה את בנה אהובה עומד במרכז הנהר, מכסה עד צוארו במים קפואים, ופניו מכחילות מרוב קור. פלצות אחזה את האם הרחמנית, אולם לאחר רגע התעשתה והחלה ללקט זרדים ועצים בידיים רועדות ומכחילות מקור, אותם הדליקה על שפת הנהר, מתוך תקנה כי בנה יחוש מעט בחם הנודף מהחוף. כל הלילה עמדה ליד המדורה, פשהיא מעודדת את בנה ומראה לו שהיא שומרת עליו מרחוק ודואגת לחמומו. באמצע הלילה הגיע העשיר לבדק אם הנער עומד בדבריו, והתפלל לאותו עומד באמצע המים הקפואים. הלילה עבר באטיות, אולם בכך הרצון שרד בצלאל את הקור העז, ובבקר מהר אליהעשיר כדי לתבע את הסכום שהבטיח. לשמע התביעה, פרץ אדמונד בצחוק ואמר: "לא מגיעה לך אף פרוטה! כי הרי בסכום שלנו לא היתה אמונה אמונה לעמוד ולחמם אותך עם מדורה, ולכן לא תקבל ממני כלום." יצא היתום מביתו של העשיר בפחי נפש, ומהר אל רב העיר כדי לספר לו על העול הגדול שעשה עמו הנגיד, תוך כדי שהוא פורץ בבכי מר. בכאב רב שמע הרב את דבריו של בצלאל, ולאחר שהרהר מעט בדבר, בקש ממנו לשוב אליו למחרת, ובינתיים שלח להזמין את אדמונד לביתו. עם הפנסו, קבל הרב את הנגיד בכבוד גדול, הושיבו ליד השלחן, וקם כדי להכין לו כמו ידיו כוס חמין. נטל הרב את הקומקום, מלא אותו במים, תוך כדי שהוא דואג שהעשיר יראה את מעשיו, אולם הניח את הקומקום במרחק מהגחלים הבוהרות בפתיליה. החל הרב לשוחח עם העשיר על-דא ועל-הא, ולפתע פנה העשיר ואמר: "יסלח לי כבוד הרב, אך איך ירצה שהמים ירתחו, כאשר הקומקום עומד רחוק מהאש? הרי החם לא מגיע אליו, ואם רצונו להרתיח את המים, עליו להעמידו על גבי הגחלים עצמם." באותו רגע, הטיל בו הרב מבט נוקב ואמר: "ישמעו אנשי מה שפיר מדבר! כשם שהקומקום לא יכול להתחמם כשהוא רחוק מהאש, כך לא יכול הנער שעומד במים הקפואים להתחמם מהמדורה שהיתה על החוף, ולכן חייב אתה לשלם לנער את כל הכסף שהבטחת!"

הנמשל

במשל זה, שהתרחש גם בפציאות, השתמש מרן החיד"א על-מנת להסביר מדוע איננו מרגישים את אימת הדין של ראש השנה הקרב ובא, ומדוע איננו רועדים כמו דגים שבים לקראת המשפט הגדול. והסבה לכך היא, שאנו רחוקים ממקור החם וההתלהבות, עומדים מרחוק ולא מתקרבים אליהאש, ולכן איננו חשים את הלהט של אימת הדין, וכדי לחוש בו, עלינו להתחמם באש עצמה כמו הקומקום שעל גבי הגחלים. אולם מוסר השכל נוסף למד החיד"א מן הספור, שהסבה שהנער הצליח לשרד את הלילה במים הקפואים, היתה בגלל שראה את אמו מעודדת אותו מרחוק, וכך גם אנחנו שעומדים בקפאון צריכים לזכר שהקב"ה ממתיין לנו ומעודד אותנו לחזור בתשובה ולהתקרב אליו באמת.

יתום מאב היה הנער בצלאל, ויחיד לאמו האלמנה והענייה. בבית קטן ומט לפל התגוררו השנים ואכלו לחם צר ומים לחץ. הימים נקפו, ובצלאל הקטן גדל לתפארת והפך לעלם חמודות. נחת רב היה משביע את אמו בהתנהגותו הטובה ובמודותיו התרומיות, והמתיק את חיייה הפורים עם מות בעלה בקצור ימים. היה זה ביום חרפי וסגרירי, כאשר הקור חודר לעצמות והגשם מכה ללא רחם. האם חזרה ברגלים פושלות אל מעונם הדל, אך למרבה הצער, היו ידיה ריקות לאחר שידה לא השיגה אפילו פרוטה. בצלאל ידע אפוא, כי עתיד הוא לעלות על משכבו כשבטנו מקרקרת מרעב, ואין בידי פמה להשיקיה. זמן מה ישב בלי אמר ודברים, ולפתע קם והודיע לאמו כי הוא יוצא מעט מהבית, למרות הקור העז.

משך בצלאל את רגליו בין שלוליות המים שנקוו ברחובות העיר, הקור חודר לעצמותיו והוא הופך בדעתו אל מי לפנות בבקשת עזרה. ובעוד הוא משוטט ברחובות העיר ביאוש, הגיעו לאזניו קול שקשוק של אופני מרפבה, שעשתה את דרכה ברחוב. בצלאל מהר לזנק הצדה, והספיק אמןם להנצל מחמתן של פרסות הסוסים, אולם נרטב עד לשד עצמותיו משלוליות המים. בתוך העגלה ישב אדמונד הנגיד, אחד האנשים העשירים ביותר בעיר, שחזר מפסע מסתרי מצלח, ודעתו היתה בדוחה עליו לאחר הרנחים העצומים שגרף לכיסו. הצנחה החניקה של הנער המבהל הגיעה לאזניו, והוא מהר לבקש מהרפב לעצור את הכרפדה, והזמין באדיבות את בצלאל לעלות אל מרפבתו. התפנס בצלאל בדומיה אל תוך כרפדתו המונוגת של הנגיד, ולאחר זמן מה התעשת והחל לספר לעשיר על המצוקה והפחסור שבביתם. גאותו גדול היה אדמונד, ונוטה היה פעמים רבות לחמד לצון עם הסובבים אותו. אלו שהפירוהו ידעו, כי אין להתניחס ברצינות למתלותיו, אולם בצלאל התמים לא ידע זאת, ולכן כאשר נענה הנגיד והציע לו לעשות 'עסקה משתלמת', הסה את אָזְנוֹ בפארפסת והקשיב לכל מלה. "מוכן אני לעשות אתה התערבות, ואם תעמד בה, תוכל להרוויח סכום עצום של אלף זהובים!"

עיניו של בצלאל הבריקו באחת, והוא נענה מיד: "מה עלי לעשות לשם כך?" והנגיד השיב: "עליך לעמד במשך לילה שלם בתוך מי הנהר הקפואים, ולהתמיד בכך עד אור הבקר. אם תצליח לעשות זאת, אשלם לך בבקר את הסכום העצום של אלף זהובים." ההצעה נפלה על בצלאל כרעם, אולם לאחר רגע, נענה ואמר: "אני מסכים", וחייו רחב המהול בלגלוג נסתר, התפרש על פני הנגיד. נקל לשער את המהלמה שנפלה על האם המסכנה, כאשר בנה יחידה חזר הביתה וספר לה על הצעתו של אדמונד הנגיד הגדול. לשוא נסתה האם להניא את בנה מלעשות את הצעד המסכן והנמקה, ולחנם נסתה למנע ממנו לספן את נפשו במעשה כה פזיז. אולם הנער עמד על שלו וטען, כי זו הודמנות מיחדת שנקרתה לרגליהם, להרוויח בבת אחת סכום עצום, שיכול להעמיד אותם על רגליהם ולהביא לביתם רוחה.

באותו לילה לא עלתה האם על משכבה. היא לא היתה מסגלת להוותר בבית, בשעה שבנה יחידה, בבת עינה, עומד במים הקפואים

מרגל

הלכות והליכות

• בחדש אלול יפשפש במעשיו, וישוב קדם סעדתו וקדם שנתו, ויחשב עם נפשו למצא עונו ויתחרט ויתודה עליו, וישוב לה' ויוסיף אמן בקיום המצות. (העב"ץ)

• החדש הזה אלול, באשר הוא אחרית כל השנה, החי יתן אל לבו לפשפש במעשיו ולתקנם. וטוב להתבודד בכל יום שעה אחת, כדי לפשפש במעשיו ולענן מתוך ספר תנ"ך מצות, וימנע אחת לאחת למצא לחשבון, אם עבר על אחת מהן. (החיד"א)

• החדש זה זמן מוכן לשבים, וכל המבקש רחמים בחדש זה ימצאנה. לכן כל איש ישראל הירא את דבר ה', צריך לפשפש במעשיו ולהתנדות בכל יום. (מטה משה)

• דרש מהר"י סג"ל, כתיב "נירו לכם ניר ואל תורעו אל קוצים", על כן צריך כל אדם להסיר השרשים הרעים ורע מעל לבו, קדם יום הדין של ראש השנה, וירגיל את עצמו כל ימי אלול במעשים טובים ובתשובה להיות רגיל בהן בעשרת ימי תשובה. (מהר"ל)

• ראוי לפשפש במעשיו להתחרט בתרטה גמורה, שלא יכנס ביום הפסא יום חגנו, כשהוא מתעב בגנות מדותיו, והוא יום הדין הגדול והנורא. על כן יעזב דרכו לא טובה, וירם ראש ליקם קדם מלכא מלך המשפט. (אור המאיר)

• העקר לפשפש בחדש אלול במעשים, וכמו שפרש רבי צבי הירש מזידיטשוב, "והיה לנו הלילה למשקמר", לשון משמרת ומסגנות לבדק חשבון, וזהו "צדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה" נשמר מלשון משמרת, לשמור ולבדק את עצמו. (יט"ב לב)

• עקר הוא שצריך לאהר בכל השנה, ובפרט בראש השנה ויום הכפורים, להתפלל סתם בפרוש המלות, ולא פאותם המתפללים מתוך סדור האר"ל ואינם יודעים בין מינם ושמואלם בשום פניה, והם מכוונים פניות זרות, רק העקר שיהיה האדם שפל בדרך ולהתפלל פשוט בפרוש המלות ולבדק עצמו אל אותיות התפלה, והאותיות עצמן הם באים למעלה ונעשים הפניות והיחידים מעצמם. (רבי אהרן מז'יטומיר)

• בחדש אלול עקר העבודה בחשבון הנפש, קדם קריאת שמע שעל המטה, קדם השנה וקדם תפלת הבקר, ותפלה בהתעוררות, בתקון המדות ובהבטחת ההנהגה. (הרי"צ מליובאוויטש)

• את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה: "כייביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" - עברות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, עברות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. (מסכת יומא)

• לפני יום הכפורים, צריך כל אדם לתן אל לבו לפי כל מי שפשע נגדו, דעברות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר. ועושינו כן, כדי שיהיה לב כל ישראל שלם כל אחד עם חברו, ולא יהיה מקום לשטן לקטרג. (טור אורח חיים)

• ונהגו לבקש מחילה בערב יום הכפורים. (מרדכי יומא)
• אפלו רשע גמור כל ימיו, ועשה תשובה באחרונה, אין מזכירים לו שוב רשעו, שנאמר "ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו". (מסכת קידושין)

• על עברות שבין אדם לחברו, צריך לפי את חברו, ואם לא פיסו, לא מועילה תשובתו, וגם יום הכפורים לא מכפר עליו. וצריך לפיסו על עברות שבין אדם לחברו, תשלום הנזק שגרם לו, וכן על עברות של צער ופגיעה באלת. (פתחי תשובה)

• חייב הפיס הוא מיד לאחר הפגיעה באלת, שנאמר במשלי: "אל תתן שנה לעיניך ותנומה לעפעפיך, הנצל כצבי מיד וכצפור מיד יקוש". אולם ימי התשובה הם שעת הכשר לפי את חברו, כדי לבוא ליום הכפורים כשהוא נקי מחטא. אולם אם היה עליו חטא של גזל או הונאה, אינו רשאי להמתין עד יום הכפורים, מפני שבכל שעה ושעה יש עליו חייב לתקן את חטאו. (שם)

• הפיס נעשה על ידי שהאדם בא לחברו ומבקש את מחילתו, ואם לא התפיס יביא עמו שלשה בני אדם שליש פעמים, ויתחנן לפניו שישלח וימחל לו. והמהרש"ל כתב גסח זה לבקשת מחילה: "אני מבקש סליחה ומחילה וכפרה מה' אלקי ישראל, וממה פלוני שתמחל לי". ואם לא התפיס, יחזר עם שלשה אחרים וידבר על לבו ויפיסנו בכל דרך ואפלו על ידי תשלומים ופצוים. ויש לאדם למחל למי שבא לפיסו, אם יודע שהוא מתחרט בפאמת על משגהו. אך אם הוציא עליו שם רע, אינו צריך להתפיס לו, כיון שאין מי שיודע בחטא ולא יודע מהפיס, אולם מדת חסידות למחל גם באופן כזה. (שם)

מהלל

מספורי חז"ל

שנה את מעשיו מן הקצה אל הקצה, ובמשך שלשים ושלש שנים עבד אתה, והשתדל להחזיר את העם למוטב. ואמר רבי ישמעאל בן אלישע, שבשעה שעלה למרום, נגלו לפניו כל סתרי העולמות העליונים, וראה את הצדיקים בגן עדן כשהם יושבים ישיבות ישיבות ועוסקים בתורה, ולכל ישיבה יש ראש ישיבה. בין הישיבות, ראה ישיבה שבה לומדים בעלי תשובה. וכי עמד בראש ישיבה זו? מנשה המלך, הוא אשר למד אותנו מה גדול כחה של התשובה, וכיצד יכול אדם לצאת ולעלות מבור תחתיות לרום המעלה. (ירושלמי מסכת סנהדרין)

יקום איש צוררות, היה בן אחרותו של התנא הקדוש יוסי בן יועזר איש צרדה. פעם אחת, היה רוכב על סוסו בשבת קדש, ראה איך שפרכיבים את דודו הצדיק כדי לתלות אותו על קורת עץ. אמר יקום ליוסי: "תראה את הסוס שהרכיב אותי אדוני, ותראה את הסוס שהרכיב אותך אדונך". ענה יוסי ליקום: "אם כן הוא השכר בעולם הזה אשר נותן ה' למכעיסיו, קל וחומר שיתן ה' לעולם הבא שכר גדול ונפלא לעושי רצונו". אמר יקום ליוסי: "האם עשה אדם רצונו של ה' יותר ממך? ואם כן מדוע אתה פה נענש"? ענה יוסי ליקום: "אם כן הוא הענש בעולם הזה הפוגע לעושי רצונו על מעט החטאים שעשו, קל וחומר שיעניש ה' למכעיסיו בעולם הבא ענשים גדולים ונוראים". נכנסו ביקום דברי דודו פארכס של נחש, כי הבין פמה צדקו דבריו. הלך וקיים בעצמו ארבע מיתות בית דין - סקילה שרפה הרג וחנוק. כשנתינתם יוסי בן יועזר, וראה את מטותו של יקום פורחת באויר, אמר לסובבים אותו: "אוי, לשעה קלה קדמני זה לגן עדן! מפני שפח התשובה גדול עד מאד, שאפלו החוטא הגדול ביותר יכול לחזור בתשובה ותשובתו מתקבלת בשמים, כי הקב"ה הוא רחום וחנון וחסיד בשובו של הרשע בתשובה, ואינו חפץ חלילה בענשו, כי אין דבר שעומד בפני התשובה ושערי דמעה לא ננעלו. (מדרש שוחר טוב)

על הפסוק "וארח את ריח בגדי" דרשו חז"ל "אל תקרי ריח בגדי, אלא ריח בגדי - כגון יוסף משיטא". מי הוא יוסף משיטא, שזכה להכניס ריח זה להיכלו של יצחק, עד כי בזכותו נתנו הפרכות ליעקב? ובכן, בשעה שבקשו שונאים לכנס להרהיבית בזמן החורבן, אמרו: "כנס מהם ובהם תחלה", דהינו יכנסו תחלה מעם ישראל, ואחר כך יכנסו הם אחריו, מפני שפחדו להכנס ראשונים לתוך בית המקדש. אמרו השונאים ליוסף משיטא: "הכנס, ומה שאתה מוציא משם, שלך הוא". נכנס יוסף משיטא והוציא מנורה של זהב. אמרו לו השונאים: "אין דרכו של הדייט להשתמש במנורה חשובה כזו, ודבר כזה חשוב לא התכונן שיהיה שלך, אלא, הכנס פעם שניה ומה שאתה מוציא משם, שלך הוא". לא הסכים יוסף משיטא לקבל על עצמו להכנס שוב. הבטיחו לו השונאים, שכל הפמס שפלים נותנים לאוצר במשך שלש שנים

עד פמה גדול כחה של תשובה, ויכל ללמוד מספורו של מנשה המלך: מלך רשע ביותר היה מנשה, ונמשך אחר עבודה זרה. הוא הקים מזבחות לבעל והעמיד עץ אשרה, השתחוה לכל צבא השמים ועבד אותם, ושרף את כל אפרות שם ה' שבתורה. ברב עזות, העמיד צלם בתוך בית המקדש והיה משתחוה לו כשפניו אל הפסל ואחריו אליהיכל ה', ועשה לו ארבעה פרחונים, כדי שכביכול תראה השכינה את הפסל מכל צד, ובכך יצליח להכעיס יותר את הקב"ה. המשיך מנשה המלך ללכת מדחי אל דחי, והתחיל לעשות פתעבות החמורות ביותר של הפנענים. שרף את בנו באש כקרבן לעבודה זרה, וכן נחש ועונג ועשה אוב וידעוני, ואת כל זאת לא עשה בשגגה ולא מתוך תאוה, אלא במטרה להכעיס את הקב"ה ולגרם לסלוקה של השכינה הקדושה מבית המקדש. מלבד עון עבודה זרה, מגאלות היו ידיו של מנשה אף בעון רצח ושפיכות דמים, כמו שנאמר: "וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד, עד אשר מלא את ירושלם פה לפה", מפני שעשה פסל ענק וכבד, אשר אלף בני אדם היו צריכין לנשאו, וכל יום היו מתים אלף בני אדם מחמת כבד המושא. ברב רשעותו, הרג גם את סבו הצדיק, אביאמו, ישעיהו הנביא. ולא רק לעצמו חטא מנשה, אלא אף החטיא את עם ישראל, כמו שנאמר: "וניתע מנשה את יהודה וישיבי ירושלם לעשות רע מן הגוים", ובגלל חטאיו המרבים של מנשה נגזרה גזרת חרוב בית המקדש הראשון על-עם ישראל. יום אחד, תפסו שרי אשור את מנשה והכניסוהו בתוך דוד של נחשת והיו מדליקים אש תחתיו. נכוה מנשה מחם האש וקפץ, אולם אז נכוה במקומות אחרים בגופו, וכן התחיל גופו להחרף אט אט ביסורים נוראים. כיון שראה שהוא בצרה גדולה, התחיל לקרא לעבודה זרה שלו שתבוא לעזרתו ותציל אותו, אך כמובן שקריאתו היתה לשוא. קרא לעבודת אלילים אחרת, ואף זו לא הושיעה אותו. וכן הזכיר את כל סוגי העבודה זרה שעבד להם אי פעם, אך ללא הועיל. לפתע נזכר בפסוק שהיה אביו הצדיק חזקיהו מקריא לו: "בצר לך וכצאונך כל הדברים האלה באחרית הימים, ושבבת עדה' אלוקיך ושמעת בקלו. כי אל רחום ה' אלוקיך לא ירפך ולא ישחיתך". אמר מנשה: "הרי אני קורא לקדוש ברוך הוא. אם יענה לי מוטב, ואם לאו, הרי אין הבדל, חלילה, ביני לבין הקודמים שקראתי להם". בשעה שהתפיל מנשה, היו מלאכי השגרת מסתמים את חלונות הרקיע שלא תעלה תפלתו לפני הקב"ה. אמרו מלאכי השגרת לפני הקב"ה: "אדם שהעמיד צלם בהיכל - אתה מקבלו בתשובה"? אמר להם: "אם אין אני מקבלו בתשובה, הרי אני נועל דלת בפני כל בעלי תשובה"! מיד חתר לו הקב"ה חתירה מיחדת מתחת פסא הכבוד, וקבל את תפלתו ותשובתו. שלח הקב"ה רוח חזקה, ולפתע התרומם הדוד שבו ישב מנשה, והוא עף עמו עד ארמון המלוכה שלו בירושלים, וכן נצל ממות ביסורי שרפה. באותה שעה אמר מנשה: "יש דין ויש דין", ומאז

מתפל

אמרות ופתגמים

• אמר ר' אבהו בר' זעירא: "גדולה תשובה שקדמה לבריאת העולם. שנאמר: 'בטחם הרים ילדו, תשב אנוש עד-דפא'."

(בראשית רבה)

• אמר רבי אמי בראבא: השטן בחשבונא תלת מאה ושתין וארבע הוו (השטן עולה בחשבון גימטריה 364), וימות החמה שס"ה, אם-כן איפא חדיומא דלית לה רשותא למשטן, דהינו יום הכפורים. (מסכת נדרים)

• רבי יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין. הוא היה אומר: יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא. (אבות)

• אמר רב, כלו כלי-הקצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים. ושמואל אמר, דין לאכל שיעמד אכלו. בתנאי, רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין, ואם לאו אין נגאלין. אמר רבי יהושע: אם אין עושים תשובה אין נגאלין? אלא הקב"ה מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות בהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירין למוטב. (מסכת סנהדרין)

• מדי לילה, כשהיה רבי לוי יצחק מברדיטשוב עולה על מטתו, היה עורך את חשבון נפשו ואומר: "רבונו של-עולם, עתה מחל לי כי חזר אני בתשובה. ואם תאמר אף אתמול אפרתי כה, עתה אומר אני זאת באמת".

• בא בעל-תשובה אחד אל רבי ישראל מרוזין ואמר: "בזש אני מבוראי, שכן זה עתה חזרתי בתשובה ושוב חטאתי". אמר לו רבי ישראל: "אל תתעצב, דרבו של אדם לחטא ולחזור ולחטא, ודרבו של הבורא לסלח ולחזור ולסלח..."

• בעבר, כשהגיע אלול היתה נופלת על-פלס מרה שחורה, כלם היו מתכסים בענן. רבנו הזקן בעל התניא המשיך חיות בפנימיות, חיות פנימית, הברית את מקיפי העצבות והביא את המרידות הפנימית. (הרי"צ מליובאוויטש)

• שאלו את רבי ברוך אבא-שאול: "מה הוא המפתח לעשיית תשובה"? והוא ענה מיד: "שמחה, זה יביא את האדם לידי תשובה". (האיר המזרח)

• "ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני" - להודיעך כמה פחה שלי-תשובה שבשעה קלה שעשו ישראל תשובה, מיד נתקבלו. (מכילתא דרשב"י)

• אין פל-דבר עומד בפני כל בעלי תשובה. (ירושלמי פאה)

• אמר רבי אבהו, מקום שבגלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם עומדים. שנאמר "שלוש שלום לרחוק ולקרוב", לרחוק ברישא והדר לקרוב. (מסכת ברכות)

• רבי יודן בשם רבי אלעזר אומר: שלשה דברים מבטלין גזרות רעות, ואלו הם תפלה וצדקה ותשובה. "ויבקענו עמי אשר נקרא-שמי עליהם ויתפללו" - זו תפלה, "ויבקשו פני" - הרי צדקה, "וישבו מדרךיהם הרעים" - זו תשובה, ואחר כך "ואסלח לחטאתם וארפא את-ארצם". (מדרש רבה)

• בוא וראה שאין מכה בעולם שאין לה רפואה, ומה היא רפואתו של היצר הרע? התשובה. דאמר רבי יהודה בר-שלום, שלשה מבטלים גזרה קשה, אלו הן תשובה ותפלה וצדקה. (מדרש תנחומא)

• "אשרי אדם לא יחשב ה' לו עון" - אמר רבי יוסי ברי-יהודה, שאם עשה תשובה שלמה שלבו עוקר עקלו, הקב"ה מרחמו מוחל לו. (שחר טוב)

• אמר רב שמואל ברי-נחמני אמר רבי יונתן: גדולה תשובה שמארכת שנותיו של-אדם, שנאמר "ובשוב רשע מרשעתו אשר עשה וגו' הוא את-נפשו יחיה". (מסכת יומא)

• תניא היה רבי מאיר אומר: גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה, מוחלין לו וכלל העולם כלו. שנאמר "ארפא מזיבתם אהבם נדבה כי שב אפי ממונו", מהם לא נאמר, אלא ממונו. (שם)

• רבי אחא בשם רבי תנחום בי רבי חיה, אלו ישראל עושין תשובה יום אחד, מיד היה ברוך דוד בא, מאי טעמא? היום אם בקולו תשמעו. (ירושלמי תענית)

• אמר רבי יונתן: גדולה תשובה שמביאה גאולה. שנאמר: "ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב". (מסכת יומא)

רחמים! אמרו לו: "עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר 'כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה'". אמר: "שמים וארץ בקשו עלי רחמים", אמרו: "עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר 'כיי-שמים פעשן נמלחו והארץ בפגד תבלה'". אמר: "חפה ולבנה בקשו עלי רחמים", אמרו לו: "עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר 'וחפרה הלבנה ובושה החמה'". אמר "כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים", אמרו לו: "עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר 'ונמקו כל-צבא השמים'". אמר: "אין הדבר תלוי אלא בך". הניח ראשו בין ברפיו וגעה בבכיה, עד שיצתה נשמתו. יצאה בת קול ואמרה "רבי אלעזר בן דודאי מומן לחיי העולם הבא". ומספרת הגמרא: בכה רבי ואמר, "יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת", ואמר רבי "לא דין לבעלי תשובה שמקבלים אותם, אלא שקורין אותם רבי". (מסכת עבודה זרה)

יהיה שנה לו אם יבנס, ובכל-זאת לא הסכים, ואמר: "לא די שהכעסתי לאלקי פעם אחת, אכעיסנו פעם שניה"? ומה עשו לו כענש על שלא הסכים להכנס פעם שניה? נתנהו בחמור של חרשים, דהינו שלחן הנגרים שמנסרים עליו עצים, והיו מנסרים בגופו של יוסף משייתא. היה יוסף צונח ואומר: "וי לי שהכעסתי לבורא". ואמרו צדיקים, שהסבה לתשובתו היתה, מפני שנכנס בפעם הראשונה לבית-המקדש וחש את-הקדשה העצומה שבו, ומיד שב בתשובה שלמה ומת על-קדוש השם. (בראשית רבה)

מעשה באלעזר בן דודאי, שהיה רשע גדול עד שפמעט לא היתה אפלו גברה אחת שלא עשה. פעם אחת, התעורר והתחרט על מעשיו הרעים והחליט לשוב בתשובה שלמה, אולם אמרו לו "אלעזר בן דודאי אין מקבלים אותו בתשובה". הלך וישב בין שני הרים וגבעות, ואמר: "הרים וגבעות בקשו עלי

מספר

ספורי צדיקים

בפני תלמידיו בחדש אלול, היה נוהג לספר מעשה מרטיט על רבו רבי איסר זלמן מלצר, שפעם אמר כן: "חז"ל בקדושתן השווו בין אדם גדול לבין ספר תורה, והיום יש מנהג, שכאשר מוצאים ספר תורה פסול, כורכים את התורה מעל המעיל ולא תחתיו, כדי לסמן שהוא פסול. וכאלו מכריז ספר התורה ואומר, 'ספר שאינו מוגה אני, ואל תלמדו מתוכי'. בכמה חגורות אפוא זקוק אני לחגור את עצמי כדי להכריז קבל עם ועדה, אל תטעו בי ללמד מן העשי, וכמו שאמרו אוי לו למי שהעולם מטעים בו". וכשהיה רבי שלמה זלמן מספר דבר זה, היה אומר: שנפר היה מדבריו של רבי איסר זלמן שנאמרו בשברון לב ובבכיה רבה, שהרגיש בן באמת בענות צדקו, שאינו ראוי שילמדו ממעשיו. ואם בארזים נפלה שלהבת, מה נאמר אנחנו אזובי הקרי? (מתיקות אלו)

באחד מימי חדש אלול, הלך רבי מרדכי מלכוביץ' בדרך, ושמע אפר זקן מדרבן את חברו, ואומר: "בוא נעבד ולא נתירשל בעבודה, כי חדש זה הוא לשון הפאזנים לכל השנה, ואם נתירפה בו ממלאכתנו נרעב כל השנה". נכנס רבי מרדכי לבית המדרש ואמר: "רבותי, חדש אלול הוא לשון הפאזנים על כל השנה, ואם נתירפה בו מעבודתנו, נטרד מטובה כל השנה. גם האפרים בשדות יודעים זאת ואנו לא? אחי, לעבודה! כל רגע יקר". (חסידים מספרים)

ספר ה"שפע חיים" מקלויזנבורג, כי ראה פעם מכתב של ה"בני יששכר", שכתב בחדש אלול, והאותיות בו כתובות שלא בסדרן, אחת למעלה ואחת למטה, וכתב במכתב: "לא אוכל עוד להאריך, מפני שידי מרתתין מפחד ה' וממורא יום הדין"! מפחד יום הדין המתקרב ובא, לא היה ביכולתו אפלו את קנה הכתיבה. בספרו זאת, נאנח הרבי ואמר: "ומה נענה אנו אתה? איפה אנחנו והיכן הפחד שלנו מעמק הדין"? (הליכות חיים)

רבי משה מקוברין ספר פעם, כי כשהיה ילד קטן, שחק בחדש אלול יחד עם חבריו. ראתה אותו אחותו הגדולה כשהוא משחק, וגערה בו: "מושקע, הרי היום הוא חדש אלול, האם גם ב"מים קדושים אלו הנה משחק? הרי אפלו הדגים שבים רועדים מפחד!" סים הרב הקדוש מקוברין ואמר: "באותו זמן תפס אותי כזה פחד ואימת הדין, עד שאני מרגיש זאת עד היום!" (ממעיינות הנצח)

רבי צבי פסח פרנק ספר, כי ראה בילדותו את רבי ישראל סלנטר שעמד פעם בבית המוסר בקובנה על בימת ארון הקדש, ודבר דברי התעוררות וחזק לחדש אלול. בתוך הדברים אמר: "יהודים! אנו נמצאים עתה בחדש אלול, עשו תשובה!" וכשסיים לומר מלים אלו, נפל מתעלף על המדרגות. הוסיף רבי צבי פסח ואמר שהמחזה הזה יזעזע אותו מאד ונותר חקוק בנפשו לעולם, ועד סוף ימיו לא חדל להזכיר את אימת הדין של רבי ישראל וזעקתו: "יהודים, אלול הגיע! חזרו בתשובה!" (עלה אלי ההרה)

ספר משמשו של רבי אהרן מבליז, כי פעם ב"מי הרחמים והסליחות, עמד ליד הרבי והקריא לפניו לפי בקשתו, את הלכות החג מתוך הספר "מטה אפרים" על הימים הנוראים של רבי אפרים זלמן מרגליות מברוד. בהגיעם לסמן תקפ"א, שם נאמר כי האדם צריך להיות תמיד בעל חשבון המעשים ולבדק כל העת אם מעשיו טובים וישרים, אורו פניו של הרבי, והוא בקש מהמשמש לחזור שוב על הסעיף, ואמר בכתב לשונו: "הרי אלו דברים ערבים ונעימים ביותר", והתענג עליהם מאד. ופעם, נשא רבי אהרן דברי מוסר וכבושין בחדש אלול, ואמר: "בחדש אלול צריך כל אחד להתעורר בתשובה", והוסיף: "ואם מישוהו יכול להתעורר לתשובה על ידי נגון של הימים הנוראים, אז צריך להתעורר אפלו מנגון, העקר שיתעורר ויחזור בתשובה". (תולדותיו)

פעם שהיה רבי שמואל ענגיל מרדומישלא בעיר צנו, במחצות של ה'דברי חיים', והיה זה בשבת קדש פרשת נצבים לפני הסליחות של ערב ראש השנה. בסעודה שלישית, אמר ה'דברי חיים' דברי תורה שנמשכו יותר משעתיים, ודבריו היו בענינים נשגבים ורמים, עד שאפלו החסידים הזקנים והחשובים לא הבינו את הדברים. אולם, המהר"ש הבין דבר אחד מדבריו, על הפסוק "לעברך בבית ה' אלוקיך ובאלתו אשר ה' אלוקיך כרת עמך היום", אמר הרבי שסופי התבות "כרת עמך היום" הוא פתם, לרמוז שאפלו אם יש חסידים פתם על עם ישראל, אף על פי כן ה' אלוקינו כורת עמנו ברית. (כל הכתוב לחיים)

באחד מימי חדש אלול, ישב רבי פינחס מקוריץ בחדרו, וערה חשבון נפש, וברב ענותנותו גלה כי מצבו אינו בכי טוב. הרהר בלבו ואמר: "הרי יש לי בעיר הסמוכה, חברי חשובה של עובדי השם. הבה ואסע אליהם, נתישב יחד לערה חשבון הנפש, ואולי נגיע למשהו ביד". בדיוק באותה עת, ישבו גם בני החבורה בעיר הסמוכה, ואף הם נדברו איש אלי רעהו על מצבם הרוחני, ואמרו: "הנה ימים באים, הימים הנוראים קרבים והולכים, ואיך אנו נגשים לקראתם? באילו פנים נתיצב ליום הדין"?! הציע אחד מהם ואמר: "הבה ונסע אל הרבי מקוריץ ונשמע מה יורה לנו". נסעו כולם, ונפגשו באם הדרך. שמחתם היתה רבה, והם החלו לשוחח ביניהם ולפשפש במעשיהם, ולכל זאת הגיעו בזכות עריכת חשבון הנפש ועל ידי דבוק חברים. (מאיר החיים)

רגיל היה רבי שלמה זלמן אוירבך לומר בחדש אלול, כי שם החדש מורה על ענינו, שהרי שמות החדשים עלו מבבל, ובלשון הארמית פרוש המלה אלול הוא חפוש וכשפוש המעשים, כמו שמתרגם אונקלוס את הפסוק: "ויתרו את ארץ כנען" - "ויאללו ית ארעא". וזו היא אפוא מטרתו של חדש אלול, לפשפש כל אחד במעשיו ומדותיו, ולתקן את כל הצריך תקון, ובפרט למעשים שהמוז העם טועה ונגרר אחריהם. בשיחות מוסר שהיה רבי שלמה זלמן נושא

אחר נשאיו, עבר רבי דב פריש אינהורן מאמסוטוב, להתגורר במחצת חותנו ה"שפתי צדיק" מפילץ, שדר באותם ימים בחצר הקדש גור, והיה סמוך על שלחן גיסו בעל ה"שפת אמת" מגור. שנה אחת, בראש חודש אלול באשמרת הבקר, נכנס רבי דב פריש אל ה"שפת אמת" כדי לשאל מפיו, איזה ספר מוסר ילמד בימים אלו, כדי לעורר את הלב ליראה ולתשובה. אמר לו הרבי: "שמעני פריש, כל ספר מספרי הראים יקר וטוב, אבל מהתעמקות בפסגה של מנה לי בידך והלה אומר אין לך ביד אלא חמשים, יכול אתה להגיע עד רום כל המעלות והמדרגות כמוסר וגיראה!" (מרבצי תורה)

פעם, עמד סגורם של ישראל, רבי לוי יצחק מברדיטשוב בחלון ביתו, וגוי אחד שהיה סנדלר המתקן נעלים עבר ליד הבית וקרא אליו: "ראבין, אין לך מה לתקן?" פגתו של הסנדלר היתה לשאל את הרבי, אם אין לו נעלים שהוא צריך לתקן, אבל רבי לוי יצחק נכנס אל החדר, התישב ארצה והחל לבכות בכי גדול. "אוי לי ואוי לנפשי! מתקרב יום הדין ועדין לא תקנתי את עצמי! משמים שלחו אלי את הערל כדי לשאל אותי אם אין לי מה לתקן בעצמי, שהרי אין תנועה ודבור בעולם שאין בה הוראה לאדם כיצד לנהל". (זכרון לראשונים)

פעם נכנס ה'חפץ חיים' בימים הנוראים לעלית בית המדרש כדי להתבודד. אחד מתלמידיו עמד מאחורי הדלת, ושמע כיצד ה'חפץ חיים' מדמה בנפשו איך שהוא נכנס לפני בית דין של מעלה ועומד לפניו, והכרוז מכריז שיבואו כל זכיותיו לפניו. וציר כיצד הגיעו מחנות של מלאכי קדש שנגררו מהתורה שלמד עד כה, והמצות ששמר מפליימי חיו, וכן מהזכיות שזכה מהתפשוטות חבוריו בכלל ישראל וזפוי הרבים. כה רבות היו הזכיות, עד שבעצמו התפלא על רב מספרם. אחר כך דמה איך קוראים לכל חובותיו שיבואו להעיד. גם מהם באו מחנות רבות, כאלה שהעידו על חסרון בקיים המצוה האהבה והדבקות וכו', עד שהכריע בית דין של מעלה שהוא בכלל ביוני. ואז חשב לעצמו שהוא נכנס תחת הגדר של "רב חסד מטה כלפי חסד", אבל מיד שמע שהשכינה שואלת: "מה הוא כעת? חי או נפטר?" וענו לה: "חי הוא". ותכף נשמע קול: "עשה תשובה על עונותיך, מאחר שאתה עדין בחיים!" והתחיל ה'חפץ חיים' להתניח ולבכות בקול גדול. (לקח טוב)

הדבר ארע לפני פחמשים שנה, באחד מימי חדש אלול. באשמרת הבקר, בשעה מקדמת מאד, עמד בחור צעיר לזימים בסמוך לשירי בית מקדשנו הכתל המערבי, כשהוא מתרפק על פרקי התהלים של נעים וזמירות ישראל, דוד המלך עליו השלום, ונושא תפלה לאביו שבשמים. לפתע, נרעד הבחור לראות, שבסמוך לו עומד הרבי ה"בית ישראל" מגור. הביט בו הרבי בעיניו הפקחיות והחדרות, וכדרך בית קוצק שאל אותו שאלה חריפה: "אמר לי בחור יקר, מהו השבח הגדול ביותר שאפשר לשבח בו את הקב"ה?" נבז הבחור ולא ידע מה לענות, אולם הרבי הקדימו וענה תשובה בלתי מובנת: "שבחו של הקב"ה שהוא לא שוחק ומבטל בגידים". בסיומו את דבריו הקצרים, פנה הרבי והלך לדרך, אולם הבחור נותר מבלבל במקומו. "למה התפנן הרבי בדבריו?" חשב, אך לא

הצלח להבין את פשר הדברים. כשחזר הבחור העירה, היה זה כבר בשעות הבקר, וכשעבר ליד ישיבתו, ראה שחדרו של ראש הישיבה כבר מואר. נכנס הבחור אליו, ספר לו את דברי הרבי ובקש הסברים. אמר לו ראש הישיבה: "הבה ואסביר לך את פשר דבריו. אני הרי משמש כראש ישיבה, ואם יש לי תלמיד בישיבה שלא מתנהג כשורה ואני מוסיף אותו ומוכיח אותו על כך, והוא מבטיח לו שלעולם לא יחזור שוב על הטעות וישפר מעתה את מעשיו, אני מואמין לו בלב שלם ומקנה שאמנם יותר לא ישוב על טעותיו. אבל אם לאחר יום, יומים, ושלשה ימים, ושאור הימים, הבחור חוזר שוב ושוב על אותן טענות, וכל פעם הוא מבטיח לי 'זה! זה! הפעם האחרונה ומעכשיו הכל יהיה בסדר', אני כשאני שומע את דבריו אני מתחיל לצחק, והבחור הופך בעיני להיות קל דעת ואדם בלתי מושב בדעתו. איך אפשר להבטיח כל כך הרבה פעמים ולעשות מפני צחוק?" "אבל", הטעים ראש הישיבה ואמר, "אצל הקב"ה אינו כן. גם אם האדם טעה ועבר על רצונו ותברך שוב ושוב, וכל פעם הוא מבטיח שוב לקב"ה שייתר הוא לא יטעה, ולמרות זו הוא שוב טועה עוד ועוד, אני הקב"ה אינו צוחק מהאדם ולא מתחש אליו בזלזול, אלא מקבל את תשובתו של האדם בכל פעם מחדש, כאלו זו הפעם הראשונה! ואתה יודע מה הסבה לכך? כי הקב"ה אוהב אותנו אהבת עולמים, הוא אוהב כל אחד מאתנו כאלו הוא בנו היחיד, וחפץ לראותנו שמחים ומלאי תקנה, ואפלו כשאנו טועים שוב ושוב הוא סולח לנו, ומאמין להבטחתנו שהפעם זה יהיה באמת ובתמים. וגם כאשר האדם חוזר בתשובה, יאמר מאד שלא יפל לעצבות, אלא יתחזק בשמחה ובטחון שהקב"ה הרוצה בתשובת עמו ודאי יקבלו לרצון, ותשובה כזו שנגעשית מתוך שמחה ומתוך אהבת ה', היא התשובה הרצויה ביותר לה". (מפי ספרים)

תשובה בשמחה. האם שני משגים אלו אינם דברים סותרים זה את זה? הרי לכאורה כשהאדם מתחיל לחזר בתשובה והוא נזכר בכל מעשיו שצעריו את אביו שבשמים, יכול להכנס לעצבות חלילה, וכיצד אפשר לעשות תשובה על ידי שמחה? כדי להסביר סתירה זו, נספר מעשה שספר אחד מצדיקי הדור הקודם: פעם הביאו לפני מכתב שכתב אסיר שרצה את ענשו בכלא האמריקאי. עונו היה, שבאחד הארועים בהם השתתף נשיא ארצות הברית, חדר האיש פנימה ללא רשות, ואף הצליח להחליף עם הנשיא כמה מלים. כמובן שאנשי הבטחון השתלטו על האורח הבלתי קרוא, ובסופו של משפט קצר הוא השלך לכלא לתקופה של חדשים ארוכים. השעה בבית הסהר, לא היתה נעימה כלל ועקר, כך כתב האסיר במכתבו, "אולם כל הקשי והסבל היו שוים, בשביל האשר והספוק שנגרמו לי באותם רגעים בהם עמדת בפי הנשיא בכבודו ובעצמו ודברתי עמו", כך תאר האסיר את הרגשותיו. "כשקראתי את המכתב", ספר הצדיק, "חשתי כיצד זה ממחיש לי בצורה מיוחדת במינה את מקומה של השמחה בעבודת התשובה. אמנם משימת התשובה קשה והיא תלויה במאמץ רב של שני המעשים והחלטות כבדות, ומחיות קשה מהפחד והצער על חטאי העבר וחשש מפני העתיד? אבל האשר הגדול והשמחה והספוק שבעמידה לפני מלך המלכים הקב"ה וההתקרבות אליו, היש שמחה גדולה מא?"! (התשובה)

לפרקו, ואין בידי להשיאן. כשאתקע - אתפלל בלבי ואמר, רבנו של עולם, עשיתי רצונה והריני מקיים מצותך ותוקע בשופר. אף אתה עשה רצוני ותן לי מעות להשיא את בנותי". אורו עיניו של רבי לוי יצחק, עמד ואמר: "אתה תתקע בבית מדרשי". פעם אפר לאיש רשע אחד: "דע לה, שאני מקנא בך". התפלא האיש: "במה יכול הרבי לקנא בי?" אמר לו הצדיק: "הרי רבותינו אמרו, שמי שעושה תשובה מאהבה ודונות נעשות לו פזקות. שער נא בנפשך כמה זכיות יהיו לך אם תחזר בתשובה ויתהפכו לך העברות לזכיות, הרי המצות שלך יהיו הרבה יותר משל". נכנסו הדברים בלבו של האיש עד שהחליט בלבו לחזר בתשובה שלמה. (סיפורי חסידים)

ישב פעם רבי זושא מאניפולי באחד מימי התשובה על כסאו, וחסידיו עומדים בסמוך לו. נשא עיניו ולבו לשמים כשהוא יושב בדבקות, מפשט מכל מחשבות גשמיות. התעורר אחד התלמידים בהרהור תשובה וזלגו עיניו דמעות. ראו התלמידים האחרים והתעוררו אף הם ונתלהבו באש קדש, וכשראה זאת הצדיק, נשא עיניו למקום ואמר: "רבנו של עולם! בודאי עכשו הגעת לעשות תשובה, אבל אתה יודע את האמת שאין בי פח לעשות תשובה. אלא מה יכול זושא לעשות? להעלות לך את האותיות של תשובה, כי תשובה ראשי תבות: ת'מים תהיה עמה' אלקיה, ש'וית' ה' לנגדי תמיד, ו'אהבת' לרעה כמות, ב'כל דרכיך דעהו, ה'צנע' לכת עם אלקיך' זאת יעשה לך זושא". (בהיותו קרוב)

פעם הלך רבי חיים שמואלביץ לקברות צדיקים לפני ראש השנה כנהוג, ובין השאר בקר אצל 'יד אבשלום' שבבעמק הושפט בהר הזיתים. התפללו המקרבים ושאלו: "הרי אין המקום קבר אלא רק לזכר אבשלום בן דוד, ומה יש כאן להתפלל?" השיב רבי חיים: "צודקים אתם, אולם אמרו חז"ל שאחרי שנהרג אבשלום קרא עליו אביו דוד המלך שמונה פעמים את המלה 'בני', כדי להעלותו מגיהנום לעולם הבא. ולכן אני עומד כאן ואומר לפני הקב"ה, ראה את האהבה הגדולה שאהב דוד את בנו, שאפלו שאבשלום רדף את אביו ועשה לו יסורים רבים, אהבו אביו והתאבל עליו מאד. ואף אתה ה' יתברך, אהב אותנו מאד כי אנחנו בניך ואתה אבינו, ואף על פי שחטאנו, מחל לנו על כל פשעינו ותכתב את גזר דינו לטובה ולברכה". (זכרונם לברכה)

רבי משה שמואל שפירא, ראש ישיבת "באר יעקב", היה מפרסם בנפשו הרגישה והעלאתית, ובמדת השמחה הגדולה שהיתה שרויה אצלו בכל עת. רגיל היה לשיר בכל תקופת חדש אלול, ראש השנה והימים הנוראים, וגון מיחד שהוא הלחינו בעצמו, על המלים "אכלו משמנים ושתו ממתקים, כי יחדות ה' היא מעונכם". מאחורי הלחנת השיר מסתתר ספור מענין. אחד מתלמידי הישיבה שמע פעם את דרשתו של ראש הישיבה לקראת יום הדין הקרב ובא, ומרב פחד נכנס הבחור לסניטין ובעתה, עד שבאמצע ליל ראש השנה, לאחר סעדת ליל החג באישון לילה, התדפק על דלתו של ראש הישיבה, כשעיניו נפוחות מדמעות וכל פלו פחד וחלחלה. הבין ראש הישיבה שהבחור הצעיר לימים, לא הצליח להבין ולהשפיל את אהבת ה' אליו, והגם שהדין בשמים הוא נורא ואיום וכל מעשינו בספר נכתבים, אזי לא כלים רחמי של הקב"ה מאתנו והוא אוהב אותנו אהבה בלי מצרים, וגם את התשובה צריך לעשות מתוך שמחה בבחינת וגילו ברעדה, ולכן התישב ראש הישיבה עם הבחור והחל לדבר על לבו כשהוא מזכיר את דברי הפסוק בנחמיה: "ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום ולא תעצבו כי יחדות ה' היא מעונכם", הרי מפרש בדברי הנביא שאין להתעצב בראש השנה, כי אם לשמוח בחדות ה' אשר היא מעוננו. אולם כשראה ראש הישיבה שדבריו עדין לא פעלו די צרכם בהרגעת נפש תלמידו הצעיר, התישב והלחין על המקום בעצמו של ליל ראש השנה את נגנו על מלים אלו, שנסכו רגע ושללו בעצמותיו של הבחור הצעיר, ומאז נותר הנגון הזה נכס שלא יסלא בפז לדורות. (תולדותיו)

חבה יתרה חבב רבי לוי יצחק מברדיטשוב את האנשים התמימים שעובדים את הקב"ה באמת ובתמים, מתוך אהבה ותמימות. פעם חזר וחפש אחר בעל תוקע לראש השנה. התקבצו כל יודעי תקיעה וכלם רצו לזכות במצוה הגדולה לתקע בשופר בבית מדרשו של הצדיק מברדיטשוב. בחן רבי לוי יצחק את המעמדים, ואף אחד לא מצא חן בעיניו, כי כל אחד התחרה בשני והראה את כחו בידיעת פגות נסתרות ורמזים. יום אחד בא בעל תקיעה אחד, איש פשוט ותמים, ורבי לוי יצחק שאלו על פגותיו בשעת התקיעות. נענה האיש ואמר: "רבנו, יהודי פשוט אני ואין לי עסק בנסתרות. ארבע פגות לי שהגיעו

ממלכה

בפרס הימים הנוראים, הגיע אחד אל רבי נפתלי מרופשיץ, כדי לקבל ממנו סדר תשובה על חטאיו הרבים, אולם מפני שהתבייש לספר כי הוא חוטא בה גדול, הערים ואמר שחברו שלח אותו לקבל סדר תשובה על מעשיו. הבין רבי נפתלי כי העומד לפניו הוא החוטא בעצמו, ואמר: "כמה סכל הוא חברך, שכן יכול היה לבוא אלי בעצמי, ולומר שהוא נשלח בידי חברו..."

ישוב היה עם רבי נפתלי מרופשיץ שבא אליו בעל עברה אחד, ובקש תשובה על חטאיו. החל הלה לפרט את עונותיו החמורים, עד שצילחו אזניו של הרבי, ושאלו באנחה: "אמר נא, מה חטא לך הקב"ה, שחטאת כל כך כנגדו?"

בתקופת כהנתו של רבי איזל חריף, ברבה של סלונים, שמש שם בשוחט אדם קלדעת הרחוק מיראת שמים. המתין רבי איזל לשעת הכשר, וכאשר הלה נכשל בדבר עברה, החליט לפטרו ממשורתו. הרים הלה קול זעקה, וטען שהוא מוכן לחזר בתשובה שלמה ולקבל על עצמו דרך תשובה, אולם רבי איזל דע שאין דבריו אלא מן השפה ולחוץ, ואמר: "הרי ידועים דברי חז"ל, שאין אדם חוטא, אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, והרי שוטה אסור בשחיטה..."

פעם ספרו לו לרבי איזל, על 'רב מטעם' שמקפיד לקיים את מנהג ישראל, ודורש בפני הקהל בשבת הגדול לפני חג הפסח, ובשבת שובה בין כסה לעשור. לעג רבי איזל ואמר: "אכן מנהג טוב נוהג אותו רב". בשבת הגדול מראה הוא לקהל שהוא גוי מבקש ואפשר למכר לו את החמץ, ובשבת שובה הוא מראה לכלם כי הוא שוה לכפרות..."